

AN EXAMPLE OF NATIONALIST POLICIES OF THE SINGLE-PARTY ERA: THE ÇUKUROVA REGION'S HARS COMMITTEES

TEK PARTİ DÖNEMİ ULUSÇU POLİTİKALARINA BİR ÖRNEK:
ÇUKUROVA BÖLGESİ HARS KOMİTELERİ (1937-1939)

İrşad Sami YUCA¹

Abstract

The concept "hars" instead of "culture" which is of Western origin was used in the late Ottoman period by some Turkist intellectuals. That application continued in the early years of the Republic. The concept gained some new cultural and political meanings among intellectuals and in the domestic policy during that time interval. Along with the new political meaning associated with the term "hars" Hars Committees were established in the single Party period and those committees' organized educational and cultural programs in the people's house for the Nusayri speaking Arabic and living in the Cukurova Region between the years of 1937-1939. This attempt also had a reaction in the foreign policy due to the connection between Kemalist government and Hatay Problem. In this article the existence, operation principles and major activities of Hars Committees which were established in the Cukurova Region as an example of nationalist policies of the Single Party era have been discussed.

Keywords: Single Party, Hars Committee, Nusayris, Nationalism, Nation's Schools

Özet

Batı menşeli "culture" kavramı yerine "hars" kelimesi Osmanlı'nın son döneminde bazı Türkçü aydınlar tarafından kullanılmıştır. Bu anlayış Cumhuriyetin erken yıllarında da devam etmiştir. Bu zaman aralığında kavram, iç politikada ve aydınlar arasında bazı siyasi ve kültürel yeni anlamlar kazanmıştır. Tek Parti döneminde hars kavramına yüklenen yeni siyasi anlamla birlikte Hars komiteleri kurulmuş ve bu komiteler 1937-1939 yılları arasında Çukurova Bölgesinde yaşayan ve Arapça konuşan Nusayrilere Halkevleri bünyesinde eğitim ve kültür faaliyetleri düzenlemiştir. Kemalist iktidarın Hatay Meselesi ile de ilişkisini kurmasından dolayı bu girişimin dış politikada da bir karşılığı bulunmaktaydı. Bu makalede, Tek Parti döneminin ulusçu politikalarına örnek teşkil etmesi mahiyetinde Çukurova Bölgesi'nde kurulan Hars Komitelerinin varlığı, çalışma prensipleri ve yürüttükleri belli başlı faaliyetler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tek Parti, Hars Komitesi, Nusayriler, Ulusçuluk, Ulus Mektepler

¹ Yrd. Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Tarih Bölümü, s.yuca@alparslan.edu.tr

Giriş

19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçişte Türk düşünce hayatında süreklilik arz eden fikri arayışlar devam etmiştir. Bazı ideolojilerin üretilmesi ve devletin kurtuluşu için bu yeni düşünce akımlarının denemesinde görülen birtakım aksaklıklar son dönem Osmanlı aydınını yavaşça milliyetçiliğe kaydırmaktaydı. Bu dönemin yerli aydınları, ülkenin içinde bulunduğu sosyo-psikolojik hallerinden yeni dersler çıkarmaktaydı. Ayrıca Kafkasya'dan gelen Türkçü aydınların da bu sürece bazı fikri katkıları olmaktadır. Yaşanılan bu süreç açık bir şekilde Türkçülüğün aydınlar arasında taraftar bulmasına ve güçlenmesine de derin etkiler yapmaktaydı. I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'nin Anadolu'da ortaya çıkardığı siyasi ve sosyal atmosferlere bağlı olarak yeni bir devletin kuruluşu gerçekleşmekteydi. Bu süreçte aydınların düşünce dünyasında da birtakım yeni ulusçu ve devletçi fikirlerin yer edindiği görülmekteydi. Özellikle 1923 yılında resmileşen Türkiye Cumhuriyeti ile beraber Batı kökenli terimlerin kullanımına karşı kültürel milliyetçi yaklaşımlar dolayısıyla öz Türkçeci bir tavrın da geliştiğine şahit olunmaktaydı. Aslında garptan alınan bazı ifadelerin Türkçe de bir karşılığı oluşturma davranışı Tanzimat'tan beri aydınlarda var idi. Bu sürecin II. Meşrutiyet ortamında sistematik ve milli bir ruh ile gerçekleşmesi daha dikkat çeki bir haldeydi.²

Bu zaman diliminde, Türkçülerin önemli bir ismi olan Ziya Gökalp tarafından "culture/kültür" kelimesinin yerine "tarla sürülür gibi insan zihninin işlenmesi" anlamında milli kültürün inşası yolunda "hars" kelimesini kullanmaya özen göstermiştir. Aslında "hars" kelimesi Arapçadan Türkçeye geçmiş bir kelime olup sözlüklerde "çift sürme, tarla işleme, tarlayı sürüp ekme" manalarına gelmektedir.³ Kelime, bir müddet de ilim ve edebiyat çevrelerinde milliliğin maneviyatla olan ilişkisini ima eden bir manayla kullanılmıştır.⁴ Gökalp, burada kültüre ulusal bir içerik vermektedir. Kültür kelimesinin yerine kullanmaya tercih ettiği "hars" ifadesini milli; uygarlığın ise beynelmilel bir manayı ihtiva ettiğini dile getirmiştir. Buna karşılık uygarlığın belirli bir metoda dayalı düşünce ürünü olduğunu kültürün kendi öz zeminlerinde oluşan bir gerçek olduğunu düşünmüştür.⁵ Zamanla "hars" ifadesi Cumhuriyet döneminde uygulanan inkılaplarla ortaya çıkan zorunlu kültür değişimine paralel olarak siyasal bir hüviyet kazanmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda ise "hars" kelimesi aydınlar arasında beklenen ilgiyi bulamamıştır.

Siyasi ve askeri mücadeleler sürecinde Ankara'da oluşan yeni siyasal grup halkın iradesine dayandığını ve İstanbul'dan bağımsız bir çalışma azmine sahip olduğunu belirtmekteydi. Ankara'da kurulan yeni milli meclis askeri mücadelesini yürütmekle beraber siyasal ve kültürel çalışmalarını da aksatmamaktaydı. 1923'te rejimin "Cumhuriyet" olarak tayin edilmesinden sonra uluslaşma yolunda her alanda devreye sokulan kurumsallaşma gayretlerinin ortak amacı yeni bir toplum ve devlet biçimini yaratmak içindi. Yeni devletin birimleri oluşturulurken vekâletlerin bürokratik işleyişleri ve halka yönelik geliştirilecek politikaların özünü muasır medeniyetler seviyesine ulaşma hedefi teşkil etmekteydi. Modern bir hayat standardını oluşturma

² Ağah Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, TTK Yayınları, Ankara, 1980, s. 80-81.; Bedri Gencer, *İslam'da Modernleşme 1839-1939*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2012.; Osman Sezgin, Sena Sezgin, "Psiko-sosyal Açından Küreselleşme, Empoze Kültür ve Davranışa Yansımaları", *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2011, ss. 91-122.

³ Şemseddin Sami, *Kamus-i Türki*, TDK Yayınlar, Ankara, 2010, s. 431.; Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları., Ankara, 1995, s. 335.

⁴ "Hars" sözcüğünün Ziya Gökalp'taki kullanımına paralel olarak Yahya Kemal, Semiha Ayverdi ve Mümtaz Turhan gibi Türk düşünce hayatının önemli kişileri tarafından da kullanılmıştır. İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 1190-1191.; Suat Cebeci, "Milli Kimlik Din-Kültür İlişkisi", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2008, ss. 1-11.

⁵ Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi: Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne Ve Evrenselliğe*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 18-19.; Esin Sultan Oğuz, "Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı", *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 2, Aralık 2011, ss. 123-139.

ve yurttta bulunan farklı etnik kitleleri yeni ulusal ve seküler özelliklere haiz Türk milli kimliği etrafında toplamak öncelikli halledilmesi gereken bir problemdi. Bu sorunun halli için yeni siyasal hars söylemi temel referanstı. Bu referansın Ziya Gökalp tarafından etraflıca belirlenmişti.⁶ Bu gayenin halledilmesi bağlamında vekâletler, cumhuriyetin ilanı ile beraber toplumun siyasal ve ekonomik ihtiyaçları yanında ilgili sosyo-kültürel konularıyla alakalı çalışmaları yukarıdan aşağıya doğru yürütmekteydiler. Özellikle Tek Parti dönemi devletin teşkilatlanma süreçlerinde kurulan üst ve alt birimler vasıtasıyla toplumun modernizasyonunu sağlamak ve ihtiyaç duyulan alanların tespiti ve gerekli rehabilitasyonunun gerçekleştirilmesi için Kemalist programın hedefleri önemli kriterlerdi.⁷

Bu siyasal ve kültürel çerçevede Cumhuriyet döneminin önemli bir ideolojik vekâleti konumunda olan Maarif Vekâlet'inin alt bünyesinde daha 1921 yılında *Hars Dairesi* kurulmuştu. Dairenin temel görev alanı Anadolu ve Türk medeniyetinin yazılı ve görsel eserlerinin tespitini yapmak ve ayrıca kurulacak halk kütüphanelerinde ve müzelerinde bu materyalleri koruma altına almak, tarihselliğini Türk üst kimliğinin bir parçası şeklinde halka teşhirini sağlamak şeklinde belirlenmişti.⁸ Ayrıca yeni ulusun resmi ideolojinin kabul ettiği *cumhuriyetçi*, *milliyetçi* ve *halkçı* ilkelerinin baskın olduğu bir eğitim sürecinden geçirmekte Hars Dairesi'ne birtakım görevler düşmekteydi. Özellikle Türk cemiyet hayatında bireyin hayata hazırlanmasının yanı sıra ahlakının ve faziletinin de güçlü kılınması, dairenin maarif süreçlerinde üzerinde hassasiyetle duracağı bir vazifesi idi.

Erken Cumhuriyet yıllarında milli kültürün korunmasında ve müzelerin yaygınlaştırılmasında çok önemli katkıları olan Hars Dairesi Müdürlüğü, Kemalist inkılaplar sürecinde teşkilatı bünyesinde birtakım değişiklikler geçirmiştir. Daire, yeni süreçte 21 Aralık 1925'te Müzeler, Kütüphaneler ve Güzel Sanatlar şubelerine ayrılmıştır. Bu üç birim, 1940'lı yıllarda müstakil birer genel müdürlük haline getirilmiştir. Bu genel müdürlükler ilerleyen yıllarda kurulacak olan Kültür Bakanlığı'nın temelini teşkil edeceklerdir.⁹ Görüldüğü üzere cumhuriyet döneminde kurulan Hars Dairesi ve benzeri kurumsal işleyişlerinde yer alan felsefe, Ziya Gökalp'ın "hars" terimi üzerinden yeniden tanımlamaya çalıştığı kültürel olgular, sosyolojik tanımlamalar gibi düşünsel kriterler Kemalist kadroların üzerinde bir etki ve derinlik yapmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra Atatürk'ün devreye soktuğu inkılaplar ülkede eski politik alışkanlıkların değişimini öngörmesinin yanı sıra Osmanlıyı anımsatan eski hayatın unsurlarının değişimini de talep etmekteydi. Atatürk, toplumun Batı medeniyetine hızlı bir surette kültürel entegrasyonunun gerçekleşmesi yolunda milli kurumların önemini "hars" ifadesi bağlamında şöyle dile getirmekteydi: "*Benim harstan anladığım şudur. Bir milleti meydana getiren cemiyeti yani milleti düşünün. Bir millette kaç türlü hayat tasavvur olunabilir? Devlet hayatı, fikir hayatı ve iktisadi hayat değil mi? Her millet devlet hayatında, fikir hayatında, iktisadi hayatında bir şeyler yapar. İşte bu üç hayatın toplamına ve sonuçlarına hars denir. Bizim devlet hayatımızda, bilindiği gibi, Osmanlı siyaseti gayr-ı mütecanis unsurlardan ve*

⁶ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1972.

⁷ İlhan Selçuk, *Atatürkçülüğün Alfabeti*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1985.

⁸ "...Millî hars teşkilâtına ehemmiyeti mahsusa verilecek terbiye ve talimin esası millî harsa ve asrî medeniyete müstenit olacaktır". TBMM Zabıt Cerideleri, Devre II/I, Cilt: I, 5 Eylül 1923, s. 423.; Yusuf Çetin "Mustafa Kemal Atatürk Döneminde (1920-1938) Müze ve Eski Eserler Konusunda Yapılan Çalışmalar", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Sayı: 12, Erzurum 2007, ss.117-118.; 1926 yılında Hars Dairesi bünyesinde Kütüphaneler Şube Müdürlüğü kurularak bugünkü Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün çekirdeği durumundadır. Tülin Sağlamtunç, "Cumhuriyetin 70. Yılında Halk Kütüphaneciliğimiz", *Türk Kütüphaneciliği*, Sayı: 9, Şubat 1995, ss. 136-137.; Hars Dairesi Gezici Kitap Serileri Yönetmeliği için bkz. Osman Ersoy, "Gezici Kütüphaneler", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt: 10, Sayı: 1-2, Ankara 1961.

⁹ Yusuf Çetin, "Mustafa Kemal Atatürk Döneminde (1920-1938) Müze ve Eski Eserler...", s. 118.

maddelerden meydana gelmişti. Bunlardan bir harita yapmak mümkün olmadığı için, Osmanlı siyaseti yerine yeni bir siyaset çıktı. O siyaset milli bir siyasettir. Türkçülük siyasetidir. Bu siyaseti ilan edip yaygın hale getirmekle beraber fikri, içtimai, iktisadi hayatı ilerletmek gerekir. Bu üç şeklin hayattaki gelişme dereceleri birleştirdiği zaman ortaya o milletin harsı çıkar.”¹⁰ Bu ifadelerinden anlaşılacağı üzere Atatürk, milliyetçi bir nazarla farklı unsurlardan oluşan milletin üst bir kimlik etrafında toplatılmasını ve bu süreçte kurumlara rehberlik edebilecek siyasetin Türkçülük olacağını düşünmektedir. Devreye sokulacak siyasi çalışmaların hedefleri açıkça eski hayattan kalan mirasın ilgası ve yeni milli harsı ülkedeki farklı renklere benimsettirmektir.

Atatürk’ün bu ifadeleri tek bir millet olma düşüncesine dayanak olarak ulus-devlet inşasına ivme kazandırmaya yönelik olduğu gibi, Cumhuriyeti kökleştirme ve onu ayakta tutma amacını taşımaktadır. Bu noktada Atatürk’ün düşüncesi: “Bir camianın efradı ne kadar Türk harsı ile mesbu olursa, o camiaya istinad eden cumhuriyette o kadar kuvvetli olur”¹¹ ifadelerinde açıkça görülmektedir.

Atatürk’ün düşünce dünyasında hars ile medeniyet arasındaki ayırım çok net değildir. Zira her iki kavram da sosyolojik gerçekliği anlatmada birbirine çok yakın bir anlama sahiptirler. Her iki kavram hakkında Atatürk şunları dile getirmektedir: “Medeniyetin ne olduğunu başka başka tarif edenler vardır. Bence medeniyeti harstan ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur. Bu nokta-i nazarımı izah için hars ne demektir izah edeyim. Bir insan cemiyetinin devlet hayatında, fikir hayatında, yani ilimde ve içtimaiyatta ve güzel sanatlarda, iktisadi hayatta yani ziraatta, sanatta, ticarete, kara, deniz ve hava münakalatçılığında yapabileceği şeylerin muhassalasıdır. Bir milletin medeniyeti dendiği zaman hars namı altında saydığımız üç nevi faaliyet muhassalasından hariç ve başka bir şey olmayacağını zannederim. Şüphesiz her insan cemiyetinin hars, yani medeniyet derecesi bir olamaz. Bu farklar devlet, fikir, iktisadi hayatların her birinde ayrı ayrı göze çarptığı gibi, bu fark üçünün muhassalası üzerinde de görülür. Mühim olan muhassalalar üzerindeki farktır. Yüksek bir hars, onun sahibi olan millette kalmaz, diğer milletlere de tesirini gösterir. Büyük kafalara şamil olur. Belki bu itibarla olacak bazı milletler yüksek ve şamil harsa, medeniyet diyorlar. Hars mefhumunda milletlerin güç ve geç değişen bazı ırkı, fitri hasletlerine, karakterlerine hasrederler ve buna çok kıymet ve ehemmiyet verirler.”¹²

Halkevleri Bünyesinde Hars Komitelerinin Kuruluşu

Cumhuriyet döneminde Türkiye’nin çağdaş Batı’nın yaşamına uygun hale getirilmesi ve bu yolda söz konusu olmuş yeniliklerin kültürel sürekliliğinin bir kısmı Osmanlı’nın son yüzyılından tevarüs etmesine karşın, siyasi hüviyetini ise genel olarak Mustafa Kemal ve arkadaşları belirlemiştir. Anadolu’nun farklı topluluklarını, yukarıda sarf ettiği hars söylemi ile yeniden kurgulayan Atatürk toplumun erişeceği medeniyetin sınırlarını ve yapısal özelliklerini de çizmekteydi. Bu süreçte gerçekleşen inkılâplar ile ortaya çıkan en belirgin durum, Türk ulusunun Kemalist ideolojinin izin verdiği millik çerçevesi içinde tarihsel ve kültürel boyutları olan unsurlara bağımlı kılınmak istenilmesiydi. Bu nedenle cumhuriyet kadrolarının yeni siyasi aygıtlar üzerinden birtakım kurumlar ihdas etmesi, Osmanlı bakiyesi bazı toplumsal varlıkları aslında bir potada eritme düşüncesinden kaynaklanmaktaydı. Bu amaca hizmet amacıyla geçmiş yıllardan beri Anadolu’da Türkçü ideolojinin kök bulması yolunda gayretleri olan Türk Ocağı çevresi 1932 yılında kapatılır. Rejim ortaya çıkan bu

¹⁰ Dursun Yıldırım, “Mustafa Kemal Atatürk’ün Kültür Anlayışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 39, Kasım 1997, ss. 947-948.

¹¹ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri III*, Atam Yayınları, Ankara, 1997, s. 118.

¹² Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Ankara, 1984, s. 278-279.

boşluğu 19 Şubat 1932’de ilk etapta on dört şubeyle açılan Halkevleri ile doldurmaya çalışmıştır.¹³

Yeni ulus oluşturma yolunda önemli kültürel görevleri görecek olan Halkevlerinin tüzüğünde yer alan görevleri arasında: “Atatürkçülüğün niteliğinin ve amaçlarının bilinçli algılanıp benimsenmesi, değer yargılarının buna uyumlu gelişme sürecine girmesi, yeni değer yargılarının oluşması, doğu kültüründen batı kültürüne geçişte kültür, sanat, spor ve yazının etkinliklerine katkıda bulunarak halka gönüllü hizmet sunulması.” gibi bir takım işler yer almaktaydı.¹⁴

Halkevleri Talimatnamesi’ne göre ülkede Halkevleri ile yapılmak istenilenler: “Kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesi milli seciyenin ve Türk tarihinin ilan ettiği derecelere çıkmasını, güzel sanatların yükseltilmesini, milli kültürün, ilmi hareket ve faaliyetlerin kuvvetlendirilmesini amaçlayan Türkiye Cumhuriyeti özellikle medeniyet yolunda Türklüğün kaybettiği uzun yılları yeni hamlelerle geri kazanacak nesiller yetiştirmeyi medeniyet sahasında Türk milletinin eski şeref mevkiini tekrar kazanmasını sağlayacaktı. Kurulan halkevlerinin gayesi ise bu uğurda çalışacak mefkûreci vatandaşlar için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olacaktı.”¹⁵ Bu cümlelerden anlaşılacağı üzere açıkça ulus devlet sürecinde milli kültür ve ulusu inşa etmede alınacak mesafeler ifade edilmekteydi.

1932’den 1951’e değin yurt genelinde il ve ilçe merkezlerinde açılan Halkevleri ve odalarının çalışmalar ile sanat, kültür, edebiyat, tarih ve spor gibi birbirinden farklı dallarda yürütülen programlarla yeni bir toplum kurgusunun ulusçu fikirler nazarında inşa edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaca hizmet etmek noktasında birçok Kemalist aydın, sanatçı ve fikir adamı üstüne düşeni yerine getirmek için yurt genelinde açılan Halkevlerinde temsil, müsamere, konferans ve toplantılara katkı sağlamaya çalışmıştır. Hatta daha özel demografik özelliklere sahip bölge ve yörelerin tespiti yapılmak suretiyle buralarda yaşayanların dil ve kültürel özelliklerine uygun politikalar geliştirilmiştir. Yapılan bu araştırmaların amacı tespiti yapılan grupların Halkevleri bünyesinde kurulan ayrı çalışma teşkilatlarıyla Türk üst kimliğinde adaptasyonlarını sağlamaktır.

Bu çerçevede özel bir demografik yapıya sahip bölge olan Çukurova bölgesi Tek Parti dönemi ulusçu politikalarından nasibini alan bir bölgedir. Bölge için CHP iktidarı tarafından alınan karar gereği merkezi Ankara’da olmak üzere Adana (Seyhan), Mersin (İçel) ve Tarsus şehirlerinde bulunan Halkevleri bünyesinde ve himayesinde 12 Mart-28 Nisan 1937 tarihleri arasında *Hars Komiteleri* kurulmuştur.¹⁶ Komitelerin temel siyasi ve kültürel amaçlarını Başbakanlık, Bakanlıklar ve Genel Kurmay Başkanlığı’na sunulmak suretiyle Şükrü Kaya’nın Çukurova Bölgesi’ne yaptığı geziden sonra 29 Nisan 1937’de kaleme aldığı raporda açıkça görülebilmektedir. Kaya raporunda: “Asırlardan beri, Çukurova’daki Türk halk kümesi arasında oturup yaşadıkları halde kırık dökük bir lehçe halinde Arapça da konuşan Alevi (Nusayri) Türklerin, eski ana dilleri olan Türkçeyi çabucak öğrenip aralarında yalnız Türk dili ile konuşabilmelerini kolaylaştırmak ve müderris saltanat devrinin din esasına dayan geri ve cahilane idaresinin; bu yurttaşlara diğer Çukurovalı Türkler arasında yaşattığı mezhep ihtilaflarından doğma ayrı gayri cemaatler halinde duruş yerine Kemalist rejimin emrettiği milli vahdettin icabı olan; birbirini sever, kaynaşık fertlerden mürekkep müstenit bir kitle varlığına hizmet etmek için bir yıl kadar önce vücutlandırılıp (...)”¹⁷

¹³ Kadri Kaplan, “Halkevlerinin Doğuş Bilinci ve Tarihsel Görevi”, *Atatürk ve Halkevleri*, TTK Yayınları, Ankara 1974, s. 30.

¹⁴ Ali Nejat Ölçen, *Halkevlerinin Açılışı ve Yok Edilişi*, Ankara 1988, s. 5.

¹⁵ *CHF Halkevlerinin Talimatnamesi*, Ankara, 19 Şubat 1933.

¹⁶ Cumhuriyet Halk Partisi, Hars Komiteleri Talimatnamesi. *BCA.*, 490.0.001.583.12.1., s. 86.; Adana Halkevi bünyesinde Hars Komitesi’nin kuruluşu ile ilgili haber. *Akşam*, 12 Mart 1937.; Ankara, Mersin ve Tarsus Merkez Ve Kazalarında Hars Komitelerinin Kuruluşu. *Akşam*, 28 Nisan 1937.

¹⁷ *BCA.*, 490.0.001.583.12.1., s. 78.

sözleriyle Hars Komitelerinin bölgede göreceği görevleri açıkça ifade etmektedir. Görüldüğü üzere Kemalist ideolojinin emrettiği kaynaşık ve birbirini seven milli bir toplumu yaratmak ifadeleri erken cumhuriyet yıllarındaki ulus-devlet ideolojisinin ne denli önemsendiğinin bir kanıtı durumundadır. Özellikle bölgedeki Arapça konuşan Nusayrilerin¹⁸ *Hars Komitelerinin* çalışmalarıyla hedef alındığı anlaşılmaktadır.

Arapça konuşan Nusayrilerin bu noktada siyasi ve kültürel bir propagandaya maruz kalmalarının Hatay Meselesi ile de doğrudan bir ilişkisi söz konusudur. Çünkü bu zaman aralığında Ankara ve Paris arasında Hatay'ın geleceği üzerinde önemli görüşmelere başlanmıştır. Ankara, Hatay Meselesi ile ilgili muhtemel etnik kimliğe veya mezhebe dayalı bir referandumun ortaya çıkması halinde, tedbir amaçlı Hars Komitelerini kurmuştur. Bu komiteler vasıtasıyla Çukurova Bölgesi'nde yaşayan ve Eti Türkleri olarak nitelendirilen Nusayriler arasında güçlü bir Türk kimliğini oluşturmak ve onları kısa zamanda Türkçe konuşmaya özendirilmeye çalışmıştır. Bu yolla bir kimlik değişimine tabi tutulan Nusayrilerin politik tercihleri etkilenmek istenilmiştir.¹⁹

Ancak Çukurova Bölgesi, Osmanlı'dan kalma zengin bir kozmopolitliği barındırmaktaydı. Bölgenin demografik yapısı Türklerden, Nusayri Araplardan, Kürtlerden, Çerkezlerden ve I. Dünya Savaşından sonra mübadele ve göçlerle kısmi bir nüfusa sahip Ermeni-Rum gruplarından müteşekkildi. Öte yandan Türkiye 1930'ların sonuna doğru güney sınırını hala siyasi bir çözüme kavuşturmamıştı. Bu nedenle bölge üzerinde özellikle Suriye/Arap kimliğini vurgulayan bazı propagandaların yürütülmek istenilmesine dair bazı emarelerin yaşanması Türkiye'yi tedirgin etmekteydi. Bu nedenle Hars Komitelerinin temel çalışmaları Nusayrilerin etnik kimliklerinden koparılmaları üzerine yoğunlaşmıştır. Nusayrilerin, Türk kimliğine entegrelerinin sağlanması için komiteler bir dizi eğitim ve kültürel işler yürütmekle görevliydi.²⁰

Tartışmalı bir çalışmaya sahip olan bu komiteler, asimilasyon veya entegrasyon denilebilecek bu çalışma prensiplerini Hars Komiteleri Talimatnamesi'nin Üçüncü Kısımında yer alan "Komitaların Teşkilatındaki Gaye" alt başlığının 11. Maddesinde görmek mümkündür. Zira şunlar denilmektedir: "*Hars Komitaları, öz ana dillerini düzgün konuşamayan Türklerin milli kültür seviyesini her suretle koruyarak, yükseltmek ve yaşadıkları muhitlerdeki Türk yurttaşlar ile olan ailevi ve içtimai vaziyet ve münasebetlerinde daha sıcak ve daha kaynaşık bir duruma getirmek için çalışacaklardır*"²¹ ifadelerinden almaktaydı. Ayrıca komitelerin teşekkülü aslında yurt genelindeki Türkçe dışında bir dil konuşan bütün etnik gruplara yöneliktir. Ancak komitelerin gerçekte göreceği görev ise Çukurova Bölgesi'ndeki Nusayrilerin Türkleştirilmesidir. Buradaki temel saik Hatay Meselesinden doğabilecek her türlü siyasi gelişmeye karşı bölgenin demografisinde ve kimlik algısında bir takım değişimleri gerçekleştirmek yoluyla hazırlıklı olmak içindir. Hatay'ın Türkiye'ye dâhil edilmemesi durumunda gelişebilecek bir başka siyasi duruma da Ankara'nın kendini hazır ettiği söylenilebilir. Bu durum Arapça konuşan nüfusun coğrafik dağılımıyla ilgili olup eğer Fransa destekli Suriye'nin toprak sorununun tartışmaya açılması halinde Adana, Mersin ve Tarsus gibi önemli yerleşim merkezlerinde ve kırsalında yerleşik olan ve Arapça konuşan Nusayrilerin durumunun siyasal bir sorun haline getirilmesi

¹⁸ Nusayriler hakkında geniş bilgi için bkz. Engin Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005.

¹⁹ Şükrü Kaya ve heyetinin Çukurova Bölgesi'ni ziyareti üzerine. *Akşam*, 9 Mart 1937.; Nusayriler bilinçli bir şekilde dönemin Halkevi yazışmalarında "Eti Türkleri" ifadesiyle anılmaktadır. Bu ifade Tek Parti döneminin önemli bir tarihsel ve kültürel davranışındaki resmi söylemi anlatmaya yeterlidir. Bu söylem resmi Türk Tarih Tezi'nin bir yansıması şeklinde de görülebilir. BCA. 490.001.583.10.1.; BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 27.; Howard Eissenstat, "Erken Dönem Türk Milliyetçiliğinde: Irkçı Düşünce", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 165, Eylül 2007, ss. 46-53.

²⁰ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam: Mustafa Kemal'in Hayatı*, 3. Cilt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1966, s. 419-420.

²¹ BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 65.

olasıydı. Tek Parti iktidarı bu sürece önceden hazırlık bağlamında Hars Komitelerinin devreye sokarak bölgenin etnik dokusunu değiştirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Ulus Mektepler açmak, toplantı, konferans, seminerler tertip etmek ve neşriyatlar basarak Nusayrileri kültürel bir asimilasyon sürecinden geçirerek onları Türkleştirmek komitelerin öncelikli politikasıydı. Ayrıca bölgenin gündelik hayatında kullanılan Arap Uşağı, Fellah ve Nusayri gibi ifadelerin bir etnik grubu tanımlayacak olmasından doğabilecek her türlü sakıncayı ortadan kaldırmak için Nusayrilerin öz kimliklerinden koparılıp “Eti Türkü” tanımıyla Türk olduklarına inanmalarını sağlamaktır.²²

Halkevleri bünyesinde ve himayesinde kurulacak olan Hars Komitelerinin nasıl bir teşkilat yapısına sahip olacağı ilgili talimatnamenin dördüncü kısmında belirtilmiştir. Buna göre: “Hars komitaları kendi aralarında bir reis, bir reis vekili, bir kâtip, bir muhasip seçerler. (...) Merkez Hars Komitasının reis ve sekreterinin seçimi Parti Genel Sekreteri tarafından yapılır.” Komitenin toplantı ve nisap kararları en az beş üye ile gerçekleşmekteydi. Komiteler en az on beş günde bir toplanarak²³ yapılacak işleri görüşmekteydiler. Komitelerin reisleri temsilinden ve yazışmalarından birinci derece sorumlu olan kişilerdi. Muhaberat bunların imzası ile olmaktadır. Kaza komiteleri her üç ayda bir yapılan işlerin neticelerini raporla vilayet komitelerine bildirmekteydiler. Vilayet merkez Hars Komitesi'nin toplayacağı bütün raporları birleştirip parti genel sekreterliğine arz eder ve icap eden direktifleri almakla yükümlüydüler.²⁴

1937'de iç ve dış politik nedenlerine bağlı olarak ulus devletin temellerini sağlamlaştırmak ve Kemalist ideolojiyi Çukurova Bölgesi'nde hâkim kılmak için kurulan Hars Komitelerinin ilgili teşkilat talimatnamesinin 12. Maddesinde belirlenen belli başlı vazifeleri ise şunlardır:

“A. Ana dili Türkçeyi düzgün konuşamayanların, her zaman her yerde Türk dilini düzgün ve kolay konuşabilmelerini temin için:

- I. Mahalle ve köylerde ilk mektep kadrolarını bu maksada uygun genişletmek teşebbüsleri almak,
- II. Evlerde, sokak ve çarşılarında, kahve, gazino ve saire gibi umumi ve hususi yerlerde ana dili Türkçeyi konuşmayı teşvik etmek.
- III. Halkı eskiden kalma mezhep telakki ve zihniyetlerinin zararlı tesiratından kurtaracak Sünni ve Nusayri mezheplerinde olan Türklerin karşılıklı kız alıp vermelerini teşvik ve himaye etmek.
- IV. Türkçeyi düzgün konuşamayan Türklere öz ana dilleri Türkçeyi konuşmanın yüksek milli şeref ve menfaatlerinin emrettiği kutsal bir borç olduğunu telkin etmek.
- V. Nusayri mezhebinden olan Türklerin ana dilleri Türkçeden başka ya da bir lehçe konuşmaları yüzünden bazı fikirde hâsıl olmuş kötü ve yanlış bir zihniyete karşı bunların Türk ırkından oldukları ilmi ve tarihi hakikatini müdafaa ve neşriyat ile herkese öğretmek.
- VI. Sırf mezheplerinin Sünni olmaması ve Türkçeyi düzgün konuşmamaları sebebi ile kendilerine Arap Uşağı, Fellah, Nusayri, (...) ” gibi sıfatları verilen Türkler için bu gibi kelimeleri telaffuz etme sakim itiyadını giderme tedbirleri almak.
- VII. Neşriyatta bulunmak, konferans ve müsamereler vermek, öğretmenler vasıtası ile mekteplerde çocuklara telkinler yapmak, Türkçeden gayri lehçede konuşan Türk köylerinde Türkçe milli türkü ve destanları öğretip söylemeğe adet edindirmek ve saire gibi Türk milli vahdet ve tesanütünü kuvvetlendirici her türlü çare ve vasitalardan istifade ederek maksat ve gayenin husulü için çalışmak.

²² BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 66.; BCA., 490.0.001.583.12.1., s. 75-77.; Erdal Aksoy, “Nusayrilerin Sosyal Yapıları Ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de Yaşayan Bu Topluluğa Devletin Yaklaşımları”, *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 54, 2010, ss. 199-212.; H. Şinasi Develi, *Dünden Bugüne Mersin: 1836-1990*, Mersin, 1991, s. 72.

²³ BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 67.

²⁴ BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 69-70.

B. Hars Komiteleri ve bilhassa kaza Hars Komiteleri azası mühim milli gaye için çalışırken köylerde ve mahallelerde propaganda, telkin yapmak ve yaratılan cereyanın hızını artıracak mesaide bulunmak velhasıl gaye ve maksadın husulünü temin edeceği çalışmalar için kendi azasından gayri yurttaşlarından da istifade edebilir.

C. Kaza Komitelerinin bilhassa köylerde irşadatta bulunmak ve telkinler yapmak, Türkçe konuşulup konuşulmadığını yoklayıp öğrenmek üzere itimad ettiği zevatı kendi mesuliyeti altında vazifelendirmesi caizdir.”²⁵

Hars Komitelerinin göreceği vazifelerin içeriği dönemin iç ve dış politikasına bağlı olarak doğru bir okuması yapılırsa Atatürk döneminin dış politika konularından hassas bir başlığı olan Hatay Meselesi ile ilişkilidir. Ayrıca bu komitelerin çalışmalarında bölgenin sosyolojik gerçekliğinde Kemalizm’e güçlü bir taraftar kitlesi oluşturma da yer almaktadır. Zira Tek Parti döneminde Türk milliyetçiliğinin dışlayıcı bir unsuruna örnek verilmek istenilirse, farklı bir etnik unsuru asli kimliğinden koparmak suretiyle Hars Komitelerinin Nusayrilere yönelik gördüğü faaliyetler gösterilebilir. Buna karşın dönemin diğer bir politik eğilimi olan tek millet vurgusu içinde farklı etnik renkleri uygun milli ve kültür politikalarıyla Türk üst kimliği içinde eritilmek istenilmesi de yer almaktadır. Çukurova Bölgesi’nde yaşayan ve Arapça konuşan Nusayrilerin de Cumhuriyet döneminin bu ulusçu ve kaynaşmış tek millet politikasından kaçamamıştır.

Zaten Nusayrilerin bu kültürel ve kimlik asimilasyonlarından kaçması imkânsız görünmekteydi. Çünkü 1931 yılında Adana’yı ziyaret eden Atatürk burada yaptığı açıklamalarda Türkçe konuşmayan vatandaşların bir an önce Türkçe öğrenmelerinin bazı siyasi ve toplumsal boyutlarının olduğuna işaret etmekteydi. Bu düşünce biçimi birkaç yıl sonra Halkevlerinin yanı sıra Hars Komiteleri ile devreye sokularak uygulamaya çalışılacaktır. Atatürk, Adana gezisinde şunları dile getirmiştir: “Türk demek dil demektir. Milliyetin çok belirgin özelliklerinden biri dildir. Türk milletindenim diyen insan, her şeyden önce ve behemehâl Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk düşüncesine bağlı olduğunu iddia ederse buna inanmak doğru olmaz. Hâlbuki Adana’da Türkçe konuşmayan 20.000’den fazla vatandaş vardır. Eğer Türk Ocağı buna müsamaha gösterirse; gençler, siyasal ve sosyal bütün kuruluşlar bu durum karşısında duyarsız kalırsa en aşağı yüz seneden beri devam edegelen bu durum daha yüzlerce sene devam edebilir. Bunun neticesi ne olur? Efendiler! Herhangi bir felaketli gününüzde bu insanlar, başka dille konuşan insanlarla el ele vererek aleyhimize hareket edebilirler. Türk Ocaklarımızın başlıca vazifesi bu gibi unsurları, bizim dilimizi konuşan hakiki Türk yapmaya çalışmaktır. Bunlar Türk vatandaşlarıdır. Bugün ve yarın talihimiz ve kaderimiz birdir.”²⁶

Adana (Seyhan), Mersin (İçel) ve Tarsus Hars Komitelerinin Bazı Faaliyetleri

a. Halka Türklüğünü ve Türkçeyi Öğretme Mekânları: Ulus Mektepler

Hars Komitelerinin en öncelikli görevi Çukurova Bölgesi’nde sakin olan ve Türkçe konuşamayan Nusayrilerin yanı sıra diğer etnik unsurlara da Türkçe öğretmek ve zamanla onları Türkleştirmektir. Bu amaçla açılacak olan Ulus Mektepler bu vazifeyi görecek mekânlar olacaktır. İlk girişim 23 Mart 1937 tarihinde Mersin İl Nafia Müdürlüğü’nün girişimleriyle merkeze bağlı ve Nusayrilerin ağırlıkta oturdukları Bahçe köyüne bir okul inşa edilmekle başlanmıştır. Gerekli idari ve inşaat çalışmaları yapıldıktan sonra mektep eğitime kısa zamanda hazırlanmıştır. Bahçe köyü dışında Nusayrilerin yaşadığı Mersin merkezine bağlı Kazanlı köyüne de bir mektep inşası düşünülmüştür. Bu civarda bir diğer Nusayri köyü olan Karadivar’da bir mektep olup faal olarak çalışmaktaydı. Mektebi olan bu köyler ile civar muhitteki Küçük Karacailyas ve Bakir köyleri ile diğer civar yerleşim birimlerinde yaşayan Nusayrilerin

²⁵ BCA., 490.0.001.583.12.1., s. 89-90.

²⁶ TDK., “Türk Dil Kurumu Bilim Kurulunun Kamuoyu Duyurusu”, *Türk Dili Dergisi*, Sayı: 595, Temmuz 2001, s. 104.

gerekli Türkçe eğitimi almaları temin edilmeye çalışılmıştır.²⁷ 1937-1938 yılları arasında Mersin vilayet merkezinde ve köylerinde yabancı dil konuşan tahsil çağındaki çocukların miktarı şöyledir. Mersin merkezinde 315 kız ve 310 erkek olmak üzere toplamı 625'tir. Karadivarlı, Kazanlı ve Karacailyas köylerinde ise tahsil çağındaki çocuk sayısı 170'i kız ve 216'sı erkek olmak üzere toplamı 386'dır.²⁸

Dönemin Mersin Valisi ile CHP Parti İl Yönetim Kurulu Başkanı'nın Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya'ya hitaben kaleme aldıkları 31 Mart 1937 tarihli raporda "*Eti Türklerinin okuması mevzunun en mühim kısmı Tarsus*" ve Tarsus'a bağlı Adanalıoğlu, Kelahmet, Alioğlu, Karafakılı, Aliefendi, Abdalkuyusu, Etiler, Çamtepe, Deli Minnet, Hüseyin Beyli ve Menteş gibi köylerin teşkil ettiğini belirtmişlerdir. Raporda ayrıca acil olarak bu adı geçen köylere mekteplerin yapılması gerektiği beyan edilmiştir.²⁹

Tarsus kaza merkezinde ve köylerinde de Nusayrilerin yoğun bir nüfusa sahip olmasından dolayı Hars Komitelerinin buradaki faaliyetlerinin daha yoğun bir şekilde gerçekleşmesine neden olmuştur. Örneğin 1937-1938 yılları arasında Tarsus kaza merkezinde ebeveyni yabancı dil konuşan tahsil çağındaki çocuk sayısı 533 kız, 526 erkek olmak üzere toplam 1059 kişidir. Bu çocuklardan yalnız 32 kız ve 94 erkek 1937 yılı içinde tahsiline devam etmiştir.³⁰ Bu zaman zarfında Tek Parti yönetimi Tarsus Hars Komitesi aracılığıyla Tarsus ve köylerinde önemli bir nüfusu teşkil eden Nusayrilere ayrı bir önem verdiği anlaşılmaktadır.

Türkçeden başka bir dil konuşanların Adana vilayet merkezinde ve kazalarında da belirli bir oranda nüfus dağılımları söz konusudur. Hars Komiteleri 1937-1938 yılları arasında Türkçe öğrenmeleri için Nusayrilere yönelik okullar açmışlardır. Bu zaman aralığında 16'sı kadınlara ve 17'si erkeklere yönelik olmak üzere toplam 33 Ulus Mektebi açılmıştır. Bu mekteplerden 738 kadın ve 804 erkek bu zaman diliminde Türkçeyi okumayı öğrenmiştir. Nusayri ailelerden fakir durumda olanlara Hars Komitesi tarafından alfabe, defter ve kalem gibi kırtasiye malzemesi temin edilmiştir. Adana ve Seyhan mahallerinde Ulus Mekteplerden görülen fayda üzerine Ulus Mekteplerin sayısına 1 Şubat 1938'de 54 mektep daha ilave edilerek genişletilmiştir.³¹ Buradan anlaşılacağı üzere Hars Komitelerinin bölgede gördüğü faaliyetlerin sonuçları CHP tarafından olumlu karşılanmakta olup mektep sayısında önemli bir artışa gidilmiştir.

Dönemin verileri temel alındığında Tek Parti yönetiminin, Ulus Mekteplerini şehir merkezlerinin mahallelerinde açtığı gibi belde ve köy gibi yerleşim birimlerini de ihmal etmediği görülmektedir. Mevcut imkânlar çerçevesinde Hars Komiteleri: "*Alevi Türkler (Eti Türkleri) hakkında yapılan etütlere bağlı olarak (...) mezheplerinin ne suretle ve kimler tarafından ve nerede teessüs ettiği ve nerelerde yayıldığını ve bu mezhebe intisap eden halkın menşei ve ırkı hakkındaki tetkikat ile İslamlardan ve milattan evvelki Türklüğe lisan benzerliği, itikat uygunluğu ve sair cihetlerden münasebet araştırma. Eti Türklerinin bu gün görüştükları dil içerisinde esas Türkçe olup Arapçaya uydurulan kısım.*"³² gibi araştırmaları gerçekleştirip Nusayri halkın Türk olduğunun ispatına çalışmak ve bunu Ulus Mektepler ve diğer çalışmalarla halka aktarımına çalışmıştır.

²⁷ BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 40-43.

²⁸ BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 36.

²⁹ BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 40-41.

³⁰ BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 37.

³¹ BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 63.

³² BCA., 490.0.001.583.12.1., s. 123.; Nusayrilerin Türk olduğu üzerine Tarsus Hars Komitesi'nin bir dizi etüt çalışmaları olmuştur. Tarsus Hars Komitesi, "Eti Türkleri Hakkında Bir Etüd", *İçel*, Sayı: 4, Nisan 1938, ss. 17-18.; Tarsus Hars Komitesi, "Eti Türkleri Hakkında Bir Etüd", *İçel*, Sayı: 5, Mayıs 1938, ss.17-19.; Tarsus Hars Komitesi, "Eti Türkleri Hakkında Bir Etüd", *İçel*, Sayı: 6, Haziran 1938, ss.15.

b. İrşad Faaliyetleri

Nusayrilere yönelik Hars Komiteleri vasıtasıyla takip edilen işlerden birisi ise irşad faaliyetleridir. Özellikle halk arasında telkin işi ile uğraşmak üzere çeşitli gruplar oluşturmak, konferans, seminer, müsamere ve eğlenceler düzenlemek yoluyla Türklük benlikleri artırılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Adana/Seyhan Hars Komitelerine bağlı altı propaganda kolu tertip edilmiştir. Bu kollar haftanın altı günü kamusal alanların yanı sıra toplumun gündelik işlerini sürdürdüğü ve yoğunluk teşkil eden yerlerde telkin ve irşad faaliyetleriyle meşgul olmuşlardır.³³

Yürütülen irşad faaliyetleri içerisinde konferanslar da önemli bir yer teşkil etmiştir. Bu dönemde Kemalist ideolojinin önemli bir siyasi siması olan Şükrü Kaya Hatay Meselesinin gündemi işgal ettiği bir süreçte Çukurova Bölgesi'ne bir dizi geziler gerçekleştirmiştir. Bu gezilerinin birisini Mart 1937'de gerçekleştirmiştir. Gezi sürecinde Kaya, Mersin, Tarsus ve Adana'yı ziyaret etmiş olup komitelerin faaliyetlerini teftiş etmiştir. 9 Mart 1937 tarihinde Adana Halkevi'nde ağırlığını Nusayri halktan olmak üzere geniş katılımlı bir konferans vermiştir. Kaya, konferansta ağırlıklı olarak Hatay Meselesi üzerine durmak kaydıyla bir konuşma yapmıştır. Konuşmasının içeriğinde Hatay'ın Türk yurdu olduğu ve ilmi delillerle Nusayrilerin de Eti Türklerinden geldiğini anlatmaya çalışmıştır.³⁴ Kaya gibi dönemin önemli bir siyasi kişiliğinin bölgeyi ziyaret etmesi ve Hatay Meselesi üzerine bir etüt çalışması yapmış olması Hars Komitelerinin gördüğü görev açısından dikkat çekicidir.

Bu zaman zarfında gerçekleşen bir diğer önemli toplantı ise Adana Halkevi salonunda 10 Mayıs 1937 tarihinde Vali Tefik Hadi Baysal'ın başkanlığında yapılmıştır. Toplantıda çay ve yiyecek ikramları yapılarak, Halkevi ve Hars Komitelerinin üyeleri yanı sıra Ulus Mekteplerde görev yapmakta olan öğretmenlerin katılımı sağlanarak komitelerin Nusayrilere yönelik yaptığı çalışmalar ele alınmıştır. Toplantının sonucunda Nusayrilerin Türk olduğuyla ilgili çalışmaların ehemmiyeti ve milli davaya olan ilişkisinden dolayı çalışmalara milli bir vazife bilinciyle sahip çıkılması gerektiği sonucuna varılmıştır.³⁵

İrşad ve telkinler yoluyla Nusayrilerin öz kimliklerinden sıyrılması için neredeyse devrin bütün siyasi ve diğer devlet imkânları seferber edilmiştir. Bu faaliyetler arasında dikkat çeken bir çalışma ise Tarsus Hars Komitesi'nin Tarsus'a bağlı bazı Nusayri köylerine "*mahalle mekteplerine cazip milli havalar terennüm eden plaklar verilmiş ve gramofonlar temin edilmiş*" olmasıdır. Ayrıca Tarsus Halkevi sineması milli konuları içeren filmlerin gösterimi için kullanılmıştır. Bunun yanı sıra milli konuları içeren konferansların verilmesi içinde sinema salonu kullanılmıştır.³⁶

Nusayrilere yönelik Çukurova Bölgesi'nde yürüttüğü Türkleştirme siyasetinin işleyişi ve muhtemel sonuçları hakkında Hars Komiteleri, CHP parti il teşkilatı yetkililerince üçer aylık periyotlarla denetlenmekteydi. Bu suretle hazırlanan raporlar Ankara parti genel merkezine bildirilmekteydi. 1937-1938 yılları arasında komitelerin gerçekleştirdiği çalışmaları denetleyen ve elde edilen sonuçlar hakkında Ankara Merkez Hars Komitesi Sekreteri ve Balıkesir Saylavı Süreyya Örguevren'in parti genel sekreterliğine sunulmak üzere hazırladığı raporda şu ifadeler dikkat çekmektedir: "*Bir senelik çalışma sonunda vatandaşlar arasındaki eski münferit hisleri ve sosyal ayrı ve uzak durum vaziyeti pek çok memnuniyeti mucip olacak derecede kalkmış ve onun yerine sevgi ve yaklaşma his ve hareketleri kaim olmaya başlamıştır.*"³⁷

³³ BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 64.

³⁴ Akşam, 9 Mart 1937.

³⁵ "Adana'da Hars İşleri", *Ulus*, 11 Mayıs 1937.

³⁶ BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 65.; "Tarsus Hars Komiteleri", *Ulus*, 31 Mart 1937.

³⁷ BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 66.

Hars Komitelerinin gördüğü Türkleştirme vazifeleri arasında propaganda hizmeti çeşitli neşriyat türündeki yayınların basımı ve dağıtımını yapılmak suretiyle desteklenmiştir. Bu amaç doğrultusunda Seyhan Hars Komitesi mahaldeki Ulus Mekteplerinde dağıtılmak üzere “Halkevinden Halka” başlıklı broşürü 231 adet bastırıp halka dağıtmıştır.³⁸ Yine Seyhan Hars Komitesi’nin talebi üzerine Ulus Mekteplerinde propaganda amacına hizmet etmesi için CHP genel Sekreterliği’nden “Yurd” gazetesi talep edilmiştir. Komitenin bu talebi genel sekreterlik tarafından uygun bulunup 22 Mart 1938’de mümkün olduğu sayıda Yurd gazetesi örneği Seyhan’a gönderilmiştir.³⁹

Konferanslar her ne kadar yerel düzeyde vali, parti il başkanları ile muallimler vasıtasıyla yapılmış ise de Ankara’dan gelen dönemin önemli Kemalist siyaset ve aydınları tarafından da konferanslar verilmiştir. Bu zaman zarfında Maraş sayılabi Hasan Reşit Tankut ve Balıkesir sayılabi Süreyya Örgüevren bir dizi konferanslar vermek üzere Mersin, Tarsus ve Adana’ya gelmişlerdir. Tankut, ilk konferansını 21 Şubat 1938’de Adana’da vermiş. Tankut burada yaptığı konuşmada özellikle havalinin etnografyası ile ilgili resmi ideolojinin benimsediği fikirleri beyan etmiştir. Adana Hars Komitesi bu konferansa halkın katılımını sağlamakla kalmamış, özellikle mahaldeki mektep muallimlerinin ve bölgenin münevverlerinin katılımının sağlanması için CHP Genel Sekreterliği tarafından direktifler almıştır.⁴⁰ Tankut bu gezi sürecinde bir diğeri konferansını 28 Şubat’ta Mersin Sineması’nda geniş bir halk kitlesine vermiştir. Tankut ertesi gün de Tarsus’ta halka bir konferans vermiştir. Konferansların konusu genel olarak Eti Türklerinin (Nusayriler) Türklüğü üzerine gerçekleşmiştir.⁴¹

Tarsus Hars Komitesi üyelerinden müteşekkil bir irşad grubu 1938 yılının ilk beş ayı içinde her Cumartesi günü kaza merkezinde ve köylerinde yerleşik olan Nusayrilere yönelik konferanslar ve ana dilde propagandalar yapmak noktasında çalışmalar yürütmüştür.⁴²

Bölgede faaliyet görecek Hars Komiteleri “Hars Komitalarımız usulünü temin için çalıştığı milli gayenin bir gün evvel tahakkukunu temin için (...)” parti genel sekterliğinden filimler talep etmiştir.⁴³ Bu filimler Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve diğeri milli konularla alakalı olup Nusayrilerin milli bilincini Türklük ekseninde yükseltmek içindir. Genellikle Halkevi sinema salonlarında düzenlenen konferanslardan sonra bu filimler halka izletilmeye çalışılmıştır.

c. İdari ve İçtimai Tedbirler

İçel Hars Komitesi’nin 12 Nisan 1937 tarihli CHP Genel Sekreterliği’ne gönderdiği raporda il genelinde Türkçeden başka gayr-i bir lisanı konuşanlara karşı alınacak idari ve içtimai tedbirler hakkında birtakım içtimai görevler sayılmıştır. Bu görevler arasında dikkat çekici olan maddeler şunlardır:

Madde 6: “Komite her şeyden evvel bir propaganda şubesi olacaktır.”

Madde 7: “Yabancı dil konuşan Türklerle meskûn köylere sık sık ziyaret etmek.”

Madde 10: “Senede bir defa müsaid bir merkezde milli tesanüd bayramı yapmak.”

Madde 11: “Yabancı dil konuşan Türkler arasında kendilerine mahsus kıyafet ve giyim tipi görülürse bunların kaldırılmasına çalışmak ve milli kıyafetimize uygun bir kıyafet tipi temin etmek.”

³⁸ BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 51.

³⁹ BCA., 490.0.001.583.11.1., s. 158.

⁴⁰ BCA., 490.0.001.583.11.1., s. 162-163.

⁴¹ BCA., 490.0.001.583.11.1., s. 160.

⁴² BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 29.

⁴³ BCA., 490.0.001.583.11.1., s. 137-138.

Madde 12: “Bu Türkler arasında yabancı hars ve âdeti andıran itiyatlar görenekler varsa bunların terk ettirilmesine çalışmak ve yerine milli anane ve adetleri sokmak lazımdır.”

Madde 14: “Yabancı dil konuşan Türklerde öz dili Türk olan Türklerle arasında sıhriyet münasebetleri tesis etmek bunlar arasında izdivaçları kolaylaştırmağa çalışmak.”

Madde 16: “Cumhuriyet ve diğer Milli Bayramlarında kurban ve şeker bayramlarında her sınıf halkı birbirleriyle ziyaret ettirmeğe alıştırmak.”

Madde 17: “Bu tetkik heyetlerinin yalnız erkek olmayıp kadınlar arasında da olması ve bunların mahalde vazife almaları lazımdır.”⁴⁴

Adı geçen raporda idari alanda alınacak tedbirlerin ise şunlar olduğu beyan edilmiştir: “Milli harsı her yönden kucaklamış ve bunu kudsi bir şiar edinmiş olan Türklerin parti Halkevi ve hükümet işleriyle vazifelendirmek ve şahsi işlerinde muvaffakiyetlerini kolaylaştırmak için imkân dâhilinde yardımlarda bulunmak. Mahalleler ve köyler arasında tedahülüne temine çalışmak. Birliği daha ziyade temine matuf olan bu hars işleri bir yurt vazifesi olup bunda hiçbir yanlış düşüncenin olmayacağını ve meydan verilemeyeceğini nazarı dikkate almak.”⁴⁵

Bu raporda belirtilen hususlar daha sonra CHP Genel Sekreterliği tarafından kabul görülmüş ve 14 Mayıs 1937’de İçel, Seyhan ve Tarsus komitelerine gönderilen ilk direktifte havalide yapılacak işlerin vali ve parti il başkanları tarafından takip edileceği ve himaye edileceği bildirilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere CHP yönetimi bu havalide Hars Komitelerinin yürüteceği çalışmaların ildeki üst düzey idari kadrolar tarafından sahip çıkılmasını ve gerekli diğer kontrollerin bu vesileyle sağlanmasını istemiştir.⁴⁶

İdari tedbirler arsında göze çarpan bir diğer husus ise CHP’nin Çukurova Bölgesi’ndeki Nusayri halkın kimlik dönüşümüne yönelik olarak devreye soktuğu Hars Komitelerinin yapacakları işlerden dolayı doğacak maddi külfetin karşılanmasında parti il yönetimleri ve parti genel sekreterliğinin sorumlu olmasıydı. Örneğin İçel vilayetinde faaliyet gösteren Hars Komiteleri için 1937 yılı içerisinde 10.000 lira gibi dönemin koşullarında önemli sayılabilecek bir maddi yekûn Ankara’dan gönderilmiştir.⁴⁷

Köylerde girişilen okul yapılaşmasına karşılık CHP Genel Sekreterliği tarafından 22 Temmuz 1937 tarihinde İçel ve Tarsus hars komitelerinin emrine verilmek suretiyle 30.000 lira maddi yardım yapılmıştır.⁴⁸ Maddi yardımlara bir diğer örneği ise 1937-1938 yılları arasında Seyhan havalisinde Arapça konuşulan yerleşim birimlerinde yapılan mektep inşaatlarına ve diğer çalışmalar için toplam 22.500 lira destek sağlanmıştır.⁴⁹ Bu maddi yardımlar milli gayenin yerini bulması için 1939 yılına değin sürekli devam etmiştir. Burada şunu ifade etmek gerekir ki dönemin zor ekonomik şartlarına karşın merkezi iktidarın Hars Komitelerinin maddi ihtiyaçlarını karşılamada hiç tereddüt etmemiştir.

CHP’nin direktifleri doğrultusunda Çukurova Bölgesi’nde kurulmuş olan Hars Komitelerinin bölge dâhilinde uygulayacağı idari tedbirlerin genel amacı halkı kaynaştırmak suretiyle onlarda bir kimlik erozyonunu meydan getirmektir. Ayrıca mevcut idari tedbirler içerisinde en dikkat çekici unsurlardan birisi ise komitelerin görev alanına düşen mahallerde tetkik heyetlerini oluşturabilmeleridir. Bu tetkik

⁴⁴ BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 84-86.

⁴⁵ BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 86-88.

⁴⁶ BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 73.

⁴⁷ BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 59/61.

⁴⁸ BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 28.

⁴⁹ BCA., 490.0.001.583.12.1., s. 66.

heyetleri birer sosyolog, etnolog veya antropolog gibi çalışarak mahallerinde yaşayan gayr-i Türkçe konuşanların bazı sosyolojik gerçekliklerini tespit etmek, Türklüklerini tesis etmek ve Türkçe konuşmalarını sağlamak amacıyla uygulamaya konulacak gerekli politikalar için ön veriler sağlamaya yönelik çalışmalar yürütmeleri dikkat çekicidir.

Tek Parti döneminde Türkleştirme ve Kemalizm'e taraftar olabilecek kitleler oluşturmak üzerine şekillenen politikaları temsil eden Hars Komitelerinin, Nusayrilere yönelik çalışmalarından doğan politik tercihini bir sorunsal teşkil ettiği söylenilebilir. Zira doğan sonuçlardan birisi Nusayrilerin politik tercihlerini Türk siyasal hayatında ulus-devlet ve laiklik klişesini temsil eden CHP'den yana sürekli kullanmalarıdır. Özellikle çok partili hayattan günümüze doğru yapılan genel seçimlerin sayısal ve sosyolojik bir değerlendirmesi yapılır ise CHP'nin Nusayrilerin yoğun yaşadığı yerleşim birimlerinden çoğunlukla tercih edilen öncelikli parti olduğu görülecektir. Burada Nusayrilerin Alevi inancına sahip olmaları ve ülkedeki mevcut ağırlığı oluşturan Sünnilere karşı bir korunma iç duygusuyla CHP'ye sığındıkları da göz ardı edilmemesi gereken bir diğer husustur. Ortaya çıkan bu sonuçlar 1937-1939 yıllarında Hars Komiteleri vasıtasıyla bölgede uygulanan kimlik ve kültürel dönüşümü hedef alan politikaların uzun vadedeki bir sonucu olarak okunabilir.⁵⁰

Sonuç

Türkiye'de ulus-devlet temelinde kurulan cumhuriyetin, ülkedeki öteki gruplara bakışını temellendiren iki temel unsurdan birisini iç politik nedenler oluştururken diğerini ise dış politikada meydana gelen gelişmeler teşkil etmiştir. Bu çerçevede hem iç hem de dış nedenlere bağlı olarak 1930'ların Kemalist Tek Parti yönetimi ülkede ulusçu politikalarına hız verdiği gibi olağanüstü düzeyde güç de vermiştir. Buradaki temel amaç laik Türk kimliğinin benimsenmesini başarıya ulaştıracak olan birbirini tamamlayan ve destekleyen politikaları devreye sokmak olmuştur. Bu uygulamalardan birisi ise ülke genelinde Türk Ocakları yerine rejimin bir okulu olacak olan Halkevlerinin açılmasıdır. Halkevleri, halkı kaynaştırmak, Türklük bilincini artırmak, halkın hayat kalitesini çağdaş bir seviyeye yükseltmek ve Osmanlı döneminden kalma bazı toplumsal refleksleri yok etmeye yönelik olarak bireyleri ulus-devlet ideolojisine entegre etmeye çalışmıştır.

Halkevlerinin ifa ettiği vazifeleri daha özel bir programda yürütmek için 1937-1939 yılları arasında Hars Komiteleri kurulmuştur. Bu komiteler bir etnik ve dinsel grup olma özelliğine sahip olan Çukurova Bölgesi'ndeki Nusayrilere yönelik asimilasyon çalışmalarını yürütmüştür. Komitelerin vücuda gelişinde dönemin Türk dış politikasında önemli bir başlık olan Hatay Meselesi ile de ilişkisinin olduğu göz ardı edilmemelidir. Meselenin farklı siyasi sonuçlar doğurması ihtimaline karşın, CHP iktidarı Arapça konuşan Nusayrileri, Eti Türklerinden olduklarını onlara kabul ettirmek, Türkçe konuşabilmelerini sağlamak ve öz benlikleri olan Türklüğü yeniden yakalayabilmeleri ve diğer kültürel çalışmaları yürütmek amacıyla Hars Komitelerini devreye sokmuştur.

Hars Komitelerinin çalışmaları Mersin, Tarsus ve Adana havalisinde kurulan komiteler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Komitelerin ilgili talimatnamesine göre bölgede görülecek görevler arasında Ulus Mektepler açmak, konferanslar düzenlemek, kız alıp vermeleri teşvik etmekle halkı kaynaştırmak, irşad ve telkin çalışmaları ile Türkçe konuşmalarını özendirmek ve diğer kültürel faaliyetler düzenlemek yer almıştır. Bu çalışmaların temel hedefi Nusayri halkın kısa vadede Türkleşmesini sağlamak olmuştur. Zaten bölgede uygulanan bu çalışmalar sonucunda günümüze değin

⁵⁰ İnan Keser, "Kentsel Dinamikler ve Kamusal Alan Farklılaşması: Adana Nusayrileri", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 268-269.

Nusayri halk arasında güçlü bir Kemalizm ve CHP taraftarlığı yerleştirildiği siyasi seçim sonuçları baz alındığında görülebilir.

Komiteler yalnız şehir merkezlerinde faaliyet göstermeyip kasaba ve köylerde de okullar açmış ve diğer gerekli propaganda çalışmalarını yürütmüştür. Halka irşad başlığı altında seminerler, farklı kültürel içerikli faaliyetler, sinema gösterimleri yanı sıra Ankara'dan rejimin önemli simalarının bölgeyi ziyaret ederek konferanslar ve sosyolojik tetkikler yapmışlardır. Bu kişiler arasında Şükrü Kaya ve Hasan Reşit Tankut gibi dönemin önemli kişilerinin yer almış olması Hars Komitelerinin gördüğü görevlerin CHP iktidarı tarafından önemsendiğinin bir işaretidir. CHP yönetimi bu süreçte Çukurova havalisinde komitelerin göreceği işler için devletin sahip olduğu maddi imkânları cömertçe kullanmaktan çekinmemiştir. Komiteler Halkevine bağlı olmalarına karşın dönemin bölge valileri tarafından önemli bir himaye görmüştür.

Kaynakça

Arşiv

- BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 28.
BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 36.
BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 37.
BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 40-41.
BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 40-43.
BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 59/61.
BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 65.
BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 66.
BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 67.
BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 69-70.
BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 73.
BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 84-86.
BCA., 490.0.001.583.10.1., s. 86-88.
BCA., 490.0.001.583.11.1., s. 137-138.
BCA., 490.0.001.583.11.1., s. 158.
BCA., 490.0.001.583.11.1., s. 160.
BCA., 490.0.001.583.11.1., s. 162-163.
BCA., 490.0.001.583.12.1., s. 66.
BCA., 490.0.001.583.12.1., s. 75-77.
BCA., 490.0.001.583.12.1., s. 78.
BCA., 490.0.001.583.12.1., s. 86.
BCA., 490.0.001.583.12.1., s. 89-90.
BCA., 490.0.001.583.12.1., s. 123.
BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 27.
BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 29.

BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 51.

BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 63.

BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 64.

BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 65.

BCA., 490.0.001.584.13.1., s. 66.

TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt: I, Devre II/I, 5 Eylül 1923.

Gazeteler

Akşam, 12 Mart 1937.

Akşam, 28 Nisan 1937.

Akşam, 9 Mart 1937.

Akşam, 9 Mart 1937.

“Adana’da Hars İşleri”, Ulus, 11 Mayıs 1937.

“Tarsus Hars Komiteleri”, Ulus, 31 Mart 1937.

Telif ve Tetkik Eserler

AKSOY, Erdal, “Nusayrilerin Sosyal Yapıları Ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de Yaşayan Bu Topluluğa Devletin Yaklaşımları”, Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı: 54, 2010, ss. 199-212.

Atatürk’ün Söylev Ve Demeçleri Iıı, Atam Yayınları, Ankara, 1997.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, Tek Adam: Mustafa Kemal’in Hayatı, 3. Cilt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1966.

AYVERDİ, İlhan, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 1190-1191.

CEBECİ, Suat, “Milli Kimlik Din-Kültür İlişkisi”, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, 2008, ss. 1-11.

CHF Halkevlerinin Talimatnamesi, Ankara, 19 Şubat 1933.

ÇETİN, Yusuf, “Mustafa Kemal Atatürk Döneminde (1920-1938) Müze ve Eski Eserler Konusunda Yapılan Çalışmalar”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Sayı: 12, Erzurum 2007, ss. 117-118.

DEVELİ, H. Şinasi, Düünden Bugüne Mersin: 1836-1990, Mersin, 1991.

EİSSENSTAT, Howard “Erken Dönem Türk Milliyetçiliğinde: Irkçı Düşünce”, Toplumsal Tarih, Sayı: 165, Eylül 2007, ss. 46-53.

ERSOY, Osman, “Gezici Kütüphaneler”, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, Cilt: 10, Sayı: 1-2, Ankara 1961.

GENCER, Bedri, İslam’da Modernleşme 1839-1939, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2012.

GÖKALP, Ziya, Türkçülüğün Esasları, Varlık Yayınları, İstanbul, 1972.

İNAN, Afet, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Ankara, 1984.

KAPLAN, Kadri, “Halkevlerinin Doğuş Bilinci ve Tarihsel Görevi”, Atatürk ve Halkevleri, TTK Yayınları, Ankara 1974.

- KESER, İnan, “Kentsel Dinamikler ve Kamusal Alan Farklılaşması: Adana Nusayrileri”, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.
- LEVEND, Ağah Sırrı, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, TTK Yayınları, Ankara, 1980.
- OĞUZ, Esin Sultan, “Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı”, H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 28, Sayı: 2, Aralık 2011, ss. 123-139.
- ÖLÇEN, Ali Nejat, Halkevlerinin Açılışı ve Yok Edilişi, Ankara 1988.
- SAĞLAMTUNÇ, Tülin, “Cumhuriyetin 70. Yılında Halk Kütüphaneciliğimiz”, Türk Kütüphaneciliği, Sayı: 9, Şubat 1995, ss. 136-137.
- SELÇUK, İlhan, Atatürkçülüğün Alfabesi, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1985.
- SERTEL, Engin, Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005.
- SEZGİN, Osman, SEZGİN, Sena, “Psiko-sosyal Açından Küreselleşme, Empoze Kültür ve Davranışa Yansıması”, Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, 2011, ss. 91-122.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, “Atatürk ve Maarif Misakı”, Türk Kültürü Dergisi, Sayı: 40, Şubat 1966, ss. 383-385.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, “Cumhuriyet Nasıl İlan Edildi”, Doğu, Sayı: 46-47, Eylül-Ekim 1946, ss. 6-8.
- ŞEMSEDDİN SAMİ, Kamus-i Türki, TDK Yayınlar, Ankara, 2010, s. 431.; Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi Yayınları,, Ankara, 1995.
- TDK., “Türk Dil Kurumu Bilim Kurulunun Kamuoyu Duyurusu”, *Türk Dili Dergisi*, Sayı: 595, Temmuz 2001.
- TURAN, Şerafettin, Türk Kültür Tarihi: Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne Ve Evrenselliğe, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.
- VATANDAŞ, Celalettin, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Toplumsal Değişim Aracı Olarak Eğitimin Modernleştirilmesi”, Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı: 42, 2010.
- YILDIRIM, Dursun, “Mustafa Kemal Atatürk’ün Kültür Anlayışı”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 39, Kasım 1997, ss. 947-948.

Ekler: Hars Komiteleri İle İlgili Bazı Belgeler

Yuca, İ. Ş. (2015). Tek Parti Dönemi Ulusçu Politikalarına Bir Örnek: Çukurova Bölgesi Hars Komiteleri (1937-1939), ss. 36-57.

Ben Öz Türküm !.

- BEN, Cumhuriğe candan inanmış ve onu korumak için bütün varlığımı vermeğe hazır olan bir Türküm.
- BEN, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Lâik ve Devrimciyim.
- BEN, Bilirim ki her adam özgür ve eş doğar. Özgürlük demek disiplin demektir. Yüreğim bana, yardım isteyenlere yetişmeyi emreder. Kadın, yurdun dayandığı bin bir temel arasında erkeğine eştir.
- BEN, Evimi ve ailemi sayarım.
- BEN, Yurdumun yasasına uyar ve onun buyruğu önünde eğilirim.
- BEN, Kendime şöyle derim: "Çalış, şen ol, kazandığını iyi kullan."
- BEN, Kendi öz kabiliyetime inanırım. Başkalarının da varlıklarını tanırım. Her Türkün kabiliyetine iman ederim.
- BEN, Kendimi sayarım. Büyüğümü, küçüğümü ayırt etmeden herkesi kendim gibi sayarım.
- BEN, Başladığımı bitirir, üstüme aldığım işi başarıyorum. Ulus işlerinde istekle, şen çalışırım.
- BEN, Yurduma, orduma, bayrağıma bağlıyım. Öz Türk; vatanını candan severdir.

- 1 -

Bayrağımızın Türküsü

Müahir Müheyet Bekman

Sönmeyen bir yıldızın, sönmeyecek bir ayın
Doğmuş gündenberi, sınırsız bir yayın
Seni bir an görmezse güneş kararır etir
Kendin toprak üstünde, ösin gök yüzündedir.

Yeller kanatlarında, üste taşır türkünü
Üstünlük üreğidir, ehan bir ilkinin
Soyunun damarından aldın, kuzi rengini
Dünya asla görmez, bir eşini dengini.

Türklük yarışlığı, çağdanberi sen varın !
Bu hayat, gökse bile, sen, yına, sen, doğarsın!

Yurd Güzelliği

Kâmurran Bozkır

Ekin kokar rüyaların...
Dix boyudur yağın karnı...
Çiçek yüküldür baharın...
Güzelin yurdun güzelsin!

Yazın gökler nasırsıdır...
Güneş ATA'nın sıdır...
Yürüklerin sıdır...
Güzelin yurdun, güzelsin!

Çamların var, göke değer...
Dalları yıkar meyveler...
Erimiş güneş güveler...
Güzelin yurdun, güzelsin!

Sana asfalt da öğedük...
Dağı taş demirdük...
İleri günler diledük !
Güzelin yurdun, güzelsin!

Ne istersen yapacağız !
Yerden göke kalkacağız !
Sana böyle tapacağız !
Güzelin yurdun, güzelsin !

ULUS BASINIEVI

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

.... ATATURK

- , Birbiri arkasına dünyada az görülen örnekte etkiler kazanıp yurdu düşman salgınlarından temizledi.
  - , Sultanlık, Halifelik gibi Türk Ulusunun başına belâ olan, Türk Ulusunu boş yere kül edip yok-sulluklara, dağınıklıklara düşüren kurulları yıktı, onun yerine bize güzel talimat getiren Cumhuriyeti kurdu.
  - , Büyük kültür devrimleri yarattı, Türk kadını düştüğü karanlıktan aldı, erkeğe eş ve örnek yaptı. Yurda faydalı, gerçek, yaşayışına, ilerleyişine uygun kanunlar verdi, yeni Türkü, yeni Türk yurdunu onardı.
  - , Türk çocuklarına, binlerce yıl önce başlayan ve dünyaya şeref veren büyük tarihinin kaynaklarını açtı ve gösterdi.
  - , Dünyanın en güzel ve duru, zengin bir dili olan ana dili, yabancı dil salgınlarından arıttı.
  - , Baştan başa Türk Ulusunu, Türk yurdunu yeniden kurdu, yeniden cana getirdi, yeniden şenlendirdi, yeniden yüzünü güldürdü. Yeniden gücünü dünyaya tanıttı.
- Türk Ulusu, ona minnet ve bağlılığını ulusçu şu adı vererek açıkladı. (ATATÜRK)!

-3-

YURDDAŞ

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİNİ

Saltanat devrinde ve sadece mezhep dâvalarının neticesi olarak doğmuş kötü bir zihniyet Çukurovamızda Türk-lük, Fellâhlık, Nuseyrilik diye bir ayrılığın mevcut olduğu fikrini bir çoklarımızın kafasına yerleştirmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun hemen bütün işlerine hâkim olan bir cehalet bu fikri maatteessüf asırlarca beslemiş ve yaşatmıştır.

Sultanlar devrinin milletimize miras olarak bıraktığı bütün kötülükleri birer birer ortadan kaldırarak Cumhuriyetimiz bu büyük, milli davaya da artık parmak koymuştur.

Alevî, Fellâh, Nuseyri gibi mânasız ad ve iftiralarla Bü-yük ana Türk kütlesinden ayrı, bir ekalliyet gibi gösterilmek istenen bu yurddaşların tarihleriyle, kanlarıyla ve içleriyle öz Türk oldukları inkâr kabul etmez bir hakikat halinde parlamağa başlamıştır.

Millî sevinçlerimizi olduğu gibi, millî ızdıraplarımızı da bizimle paylaşmak, mes'ut günlerimizde olduğu gibi, karanlık günlerimizde de bizden ayrılmamış olmak suretile daimarlarında dolayan asil Türk kanını bütün açıklığı ile isbat etmiş olan bu insanlara Arap, Fellâh, Nuseyri gibi iftiraları lâayk görmenin millî bir ayıp, millî bir günah olduğunu anlamak zamanı artık gelmiştir.

Karıyık bir Arapça konuşan bu kan ve yurddaşlarımızın Türkçeden başka bir dil konuşmaları da artık kendileri için millî bir suç olur.

Binaenaleyh Arapça konuşan bu ırktaşlarımızın biran evvel bu itiyaddan vaz geçerek öz ana dilleri olan Türkçe konuşmağa başlamaları kendileri için millî bir vazifedir.

Seyhan Vilâyet Hars Komitesi

92